

PRZYPORNIK INTERWENCYJNY I

KOŁO PRZYJACIÓW

JAKO
SPÓSÓB ROZWIĄZYWANIA KONFLIKTÓW
W KLASIE MIĘDZYKULTUROWEJ

Dominika Cieślikowska

Katarzyna Gruszecka-Spychała,
wiceprezydent Gdyni,
przewodnicząca Komisji
ds. Społeczno-Gospodarczych
OMGGS

Chcemy, żeby imigranci na Pomorzu czuli się mieszkańcami naszego regionu i jako tacy byli traktowani. Nie chcemy żyć w osobnych, równoległych światach, chcemy spotykać imigrantów w naszych instytucjach, rozmawiać, udzielać im pomocy jak każdemu innemu mieszkańcowi Gdyni. Chcemy, żeby imigranci byli zatrudniani na uczciwych warunkach. Wdrożenie Standardu Minimum w Metropolii to dobra baza dla integracji.

Numer projektu: AMIF-2018-AG-INTE 863703

Publikacja współfinansowana z Programu
Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji

Droga nauczycielko/ nauczycielu!

Zapraszamy do zapoznania się dwoma przybornikami. Jest to zestaw materiałów, na które składają się dwie publikacje i towarzyszące im zestawy kart refleksyjnych/ informacyjnych.

Przyborniki zawierają praktyczne wskazówki, mające pomóc wprowadzić adekwatne interwencje w sytuacji kryzysowej związanej z uaktywnieniem się stereotypów i uprzedzeń w klasie, w której uczą się osoby zróżnicowane kulturowo.

Każda z publikacji opisuje jedną z dwóch metod reagowania na przemoc, dobranych pod względem adekwatności do międzykulturowej klasy. Obie metody nazwać można humanistycznymi, oddolnymi, z partnerskim podejściem do ucznia/uczenicy/uczniów, dzielących się odpowiedzialnością za poszukiwanie rozwiązań.

Ten przybornik zaprasza do poznania metody interwencyjnej w sytuacji wykluczenia, prowadzonej z grupką osób chętnych do zaangażowania się w rozwiązywanie konfliktu. KOŁO PRZYJACIÓŁ jest powszechnie stosowane w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, ale brak materiałów na temat tej metody w języku polskim. W Polsce jest, jeśli w ogóle, stosowana bardzo rzadko.

W drugim przyborniku zaprezentowana jest inna metoda, która opiera się na pracy indywidualnej z uczniami i uczennicami zaangażowanymi bezpośrednio w proces nękania (tzw. Metoda wspólnej sprawy). Jest ona popularna w Skandynawii i krajach anglosaskich, opisana w języku polskim, ale nadal dość mało popularna.

Materiał ma zachęcić do zastanowienia się nad tym, co i jak robić, gdy zaistnieją konflikty, wykluczenie, przemoc. Pokazaną w przyborniku sytuację można analizować przez pryzmat czynników osobowościowych niezależnych od pochodzenia narodowego osób, ale uwzględniono w niej także elementy charakterystyczne dla międzykulturowej dynamiki. Analiza historii pokazuje, jakie dodatkowe czynniki powinno się brać pod uwagę przy diagnozowaniu konfliktu i przemocy na styku kultur.

Opisane w przyborniku KOŁO PRZYJACIÓŁ jest znane jako skuteczna interwencja dla wszystkich klas szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowych, a bywa nawet stosowane w przedszkolach. Kluczowe dla metody jest przeanalizowanie jej założeń i ścisłe trzymanie się ich. Są one odmienne od podstaw metod tradycyjnych, które dla wielu osób są nawykowymi sposobami działania w obliczu przemocy. Metoda opiera się na prostych zasadach oraz niemalże gotowych scenariuszach spotkań. Powinna sprawdzić się zarówno w klasach jednolitych, jak i zróżnicowanych kulturowo.

Materiał, z którego teraz korzystasz, to tak zwana „książka do zrobienia”, zawierająca zarówno konkretne informacje i rekomendacje, jak i drobne zadania oraz przestrzeń na aktywność własną i uzupełnienia osoby czytającej materiał. Nie krępuj się i dopisuj, zaznaczaj, uzupełniaj.

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I. POZNAJEMY KONKRETNĄ SYTUACJĘ: HISTORIA IRINY

Analizujemy sytuację
Zastanawiamy się, czy to jest przypadek nękania czy nie
Rozważamy, po co podejmować interwencje
Powód 1: PRZEMOC NIE USTAJE SAMA
Powód 2: SKOMPLIKOWANA NATURA KONTAKTÓW
MIĘDZYKULTUROWYCH
Poszukujemy rozwiązań

CZĘŚĆ II. POZNAJEMY KOŁO PRZYJACIÓŁ

Definiujemy główne założenia metody
Zastanawiamy się, jak to działa
Omawiamy przebieg interwencji
Wymieniamy kluczowe zadania osoby prowadzącej interwencję
Zastanawiamy się, co może pójść nie tak?
Rozważamy MWS w kontekście międzykulturowym
Omawiamy współpracę z rodzicami
Planujemy interwencję dla przypadku Iriny
Rekomendujemy antyprzemocowe BHP w szkole

CZĘŚĆ III. SPIS LEKTUR DO DALSZEGO ROZWOJU

CZĘŚĆ IV. W PRAKTYCE: KARTY REFLEKSJI / INFORMACYJNE

KARTA I: DEFINIUJEMY WYKLUCZENIE SZKOLNE
KARTA II: KOŁO PRZYJACIÓŁ – KROK PO KROKU
KARTA III: SPOTKANIE CAŁEJ KLASY I WYBÓR OSÓB DO KOŁA
PRZYJACIÓŁ
KARTA IV: KRĘGI RELACJI – MATERIAŁ DO UŻYCIA W TRAKCIE
SPOTKANIA
KARTA V: IDEA I PRZEBIEG KOŁA PRZYJACIÓŁ –
KOMUNIKAT DO KLASY

CZĘŚĆ I.

Poznajemy konkretną sytuację: historia Iriny

Do jednego z liceów w małej miejscowości dołączyła w ostatnim semestrze garstka dzieci z Ukrainy. Mniej więcej jedno dziecko do każdej klasy. Szczególną uwagę grona pedagogicznego zwróciła Irina z IIA. Dziewczyna jest bowiem niesłychanie uzdolniona plastycznie. Maluje fantastyczne obrazy i robi piękne zdjęcia. Chętnie prezentuje swoje umiejętności. Jeden z nauczycieli dowiedział się z Internetu, że w mieście, z którego pochodzi, miała kilka wystaw swoich prac. Już jako siódmoklasistka pokazywała swój dorobek nie tylko w szkole, ale też w bibliotece, potem w urzędzie miasta oraz w lokalnej firmie.

Jak na osobę z takimi doświadczeniami w szkolnym życiu jest bardzo wycofana. Mało kto z rówieśników i rówieśniczek widzi w niej nie tylko uzdolnioną młodą artystkę, ale też potencjalną koleżankę czy towarzyszkę.

Irina od momentu dołączenia do klasy trzyma się nieco z boku. Zrozumiała, że początkowo ważną rolę odgrywała bariera językowa, jednak kilkoro innych młodych Ukraińców mimo nieznamości języka lepiej nawiązywało relacje. Irina zresztą językowo dość dobrze sobie radziła. Potrafiła czasem powiedzieć nawet coś nieprzyjemnego, ostrego. Dziewczyna faktycznie wyróżnia się na tle rówieśników, nie tylko zdolnościami, ale też stylem bycia. Niektórzy mówią o niej, że „jest wyniosła”, „ubiera się ponad stan”, „nie jest zbyt przyjacielsko nastawiona”. Faktycznie, chętnie pokazuje swoje prace i sprawia wrażenie, że oczekuje uznania.

Początkowo mało kto zwracał na nią uwagę. Niechętnie wchodziło z nią w interakcje, traktowano, jakby jej nie było. Po jakimś czasie wyraźne stało się jej odstawanie od klasy: wszystkie przerwy spędzała sama, często przed telefonem, większość prac, nawet grupowych czy w parach, wykonywała samodzielnie. Nigdy nie spotykano jej też w kawiarence obok szkoły, w której przesiadują licealiści.

Z biegiem czasu zaczęła być widoczna lekka wrogość z obu stron. Irina potrafiła powiedzieć do innych coś po ukraińsku, niezrozumiałego, ale w przekazie niewerbalnym wyczuwalna była niechęć. Inni uczniowie i uczennice szkoły na jej widok przesuwali się, „wywracali” oczami albo po prostu ignorowali zarówno ją, jak i jej wypowiedzi, na przykład podczas lekcji.

Na radach pedagogicznych wymieniano się informacjami, że **większość osób z Ukrainy niezbyt integrowała się** z polskimi rówieśnikami. **Pozostawali trochę na uboczu, tworząc własne kręgi** znajomych. Jednak na lekcjach dobrze funkcjonowali. **Przykładali się do nauki**, współpracowali z innymi czy wypełniali zadania na tyle, na ile mogli.

Z Iriną było inaczej. Ona **nie trzymała się z pozostałymi osobami z Ukrainy i nie miała też relacji z Polakami**. Trafiła do klasy bardzo dobrze zintegrowanej, ale też otwartej i chętnej na nowości. Wychowawczynie zależało na tym, by klasa, nad którą tyle pracowała w pierwszym roku, nadal dobrze funkcjonowała. W ocenie nauczycielki dziewczyna zdawała się być naprawdę ciekawą osobą, choć faktycznie dość trudną i ekstrawagancką.

Wychowawczynie zaczęła się zastanawiać, **co zrobić, by poprawić sytuację**. Wcześniejsze działania integracyjne, jakie podejmowano w szkole wobec nowych uczniów i uczennic z Ukrainy, w przypadku Iriny nie działały. Nauczycielka zaczęła mieć obawy, że **ostracyzm to tylko pierwszy etap**. Bała się, **by pojawiająca się wrogość nie przerodziła się w groźniejsze zachowania**. Martwiła ją też samotność dziewczyny. Choć ludzie są różni, to jednak w takim wieku, w jakim jest Irina, grono znajomych i przyjaciół jest zazwyczaj bardzo ważnym elementem życia. Z drugiej strony, jej **klasa to grupa mądrych młodych ludzi**. Może samodzielnie rozwiązać sprawę znacznie lepiej?

ANALIZUJEMY SYTUACJĘ

JAKIE MIAŁABYŚ(-BYŚ) REKOMENDACJE DLA WYCHOWAWCZYNI?

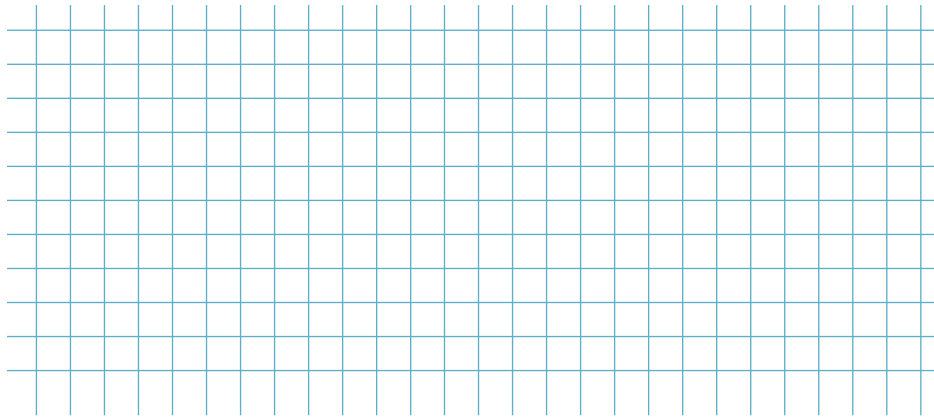
CZY UWAŻASZ, ŻE POWINNA COŚ ZROBIĆ CZY RACZEJ NIE?

JAKIE MOGĄ BYĆ KONSEKWENCJE POZOSTAWIENIA SPRAWY SAMEJ SOBIE?

JAKIE MOGĄ BYĆ KONSEKWENCJE DZIAŁANIA W NIEODPOWIEDNI SPOSÓB?

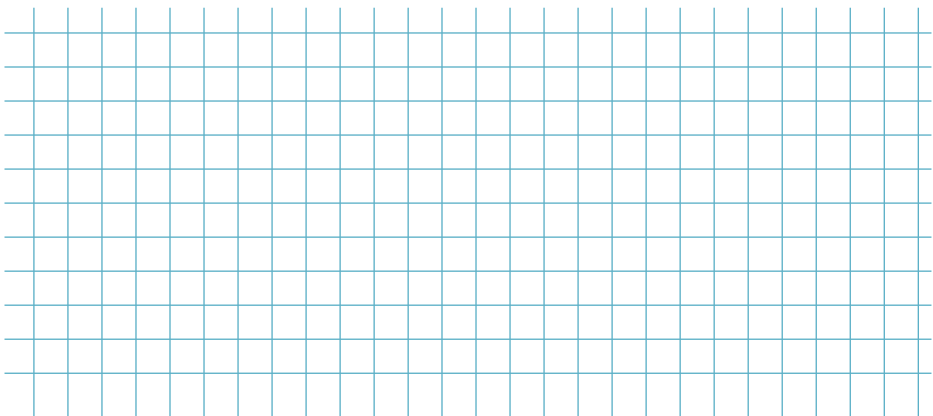
JAK / W JAKI SPOSÓB MOŻE ZAREAGOWAĆ NAUCZYCIELKA?

WYPISZ WSZYSTKIE SWOJE POMYSŁY.

Nauczycielka zdecydowała, że sprawy nie można pozostawić samej sobie. W swojej klasie widzi ogromny potencjał. Nowa koleżanka to także osoba o dużych możliwościach. Postanowiła dobrze przyjrzeć się sytuacji, a nawet zrobić sobie listę zaobserwowanych faktów, by odróżnić fakty od własnych interpretacji i dobrać odpowiednie działania. Miała przeczucie, że to, co robi zazwyczaj: wyjścia pozaszkolne, drobne - na co dzień podejmowane - działania budujące klasę czy warsztaty integracyjne, jakie czasem w ich szkole przeprowadza psycholog, to coś, co w tej sytuacji nie zadziała.

**CO TU SIĘ STAŁO? JAKIE ZACHOWANIA BUDZĄ NIEPOKÓJ?
JAK TO NAZWAĆ?
WYPISZ WSZYSTKIE SWOJE POMYSŁY.**

PODSUMOWUJĄC, WIEMY, ŻE:

IRINA:

- jest uzdolniona plastycznie,
- prezentowała swoje prace w Ukrainie,
- lubi je pokazywać,
- w szkole (i chyba poza nią) spędza czas głównie samotnie: nie integruje się ani z Polakami, ani z Ukraińcami,
- odzywa się po polsku albo po ukraińsku tonem odbieranym przez innych jako ostry, nieprzyjemny, a nawet wrogi.

UCZNIOWIE I UCZENNICE Z KLASY:

- oceniani przez wychowawczynię jako klasa zgrana, zintegrowana, otwarta i ciekawa nowych rzeczy i osób,
- początkowo nie zwracali uwagi na nową koleżankę,
- po jakimś czasie pojawiły się komentarze na temat stylu bycia, jak i ubierania się Iriny,
- ignorują / pomijają wypowiedzi koleżanki, jak i w bardziej czynny sposób ujawniają swój stosunek do niej np. poprzez odsuwanie się od koleżanki, mimikę.

ZASTANAWIAMY SIĘ, CZY TO JEST PRZYPADEK NĘKANIA CZY NIE

Widzimy, że w klasie nie dzieje się dobrze. Przede wszystkim Irina, ale też klasa, znalazła się w trudnej sytuacji. Nie jest oczywiste, czy to nękanie* (z ang. *bullying*), ale pojawiają się wczesne sygnały ostrzegawcze.

***NĘKANIE / PRZEŚLADOWANIE to celowe i powtarzane zachowanie jednej osoby lub grupy osób wobec osoby słabszej lub postrzeganej jako słabsza. Jego celem lub skutkiem jest wyrządzenie krzywdy i/ lub zastraszenie.**

Wykluczenie jest jedną z form przemocy, także tej motywowanej stereotypami i uprzedzeniami. Aby uznać je za nękanie, musi ono łącznie spełnić trzy warunki (intencjonalność, powtarzalność, nierównowaga sił). Z analizy sytuacji wynika, że **jedynym pewnym wskaźnikiem jest powtarzalność**. Gesty obojętności czy nawet niechęci nie są pojedynczymi incydentami, ale pojawiły się co najmniej kilkakrotnie. Widać je jednak po obu stronach.

Na tym etapie **nie wiadomo, czy działania którejkolwiek ze stron są celowe**. Klasa początkowo przyjęła koleżankę z pewną obojętnością. Interakcje z koleżanką doprowadziły do takich aspołecznych przejawów zachowania, jak: ignorowanie wypowiedzi, nieprzychylny sygnały niewerbalne (odsuwanie się, mimika) czy werbalne komentarze dotyczące postawy i stroju koleżanki. Irina jest postrzegana nie tylko przez rówieśników, ale i nauczycielkę jako osoba zwracająca na siebie uwagę, „ekscentryczna”, „trudna”. Wypowiada się w sposób oceniany jako ostry, nieprzyjacielski. Czas w szkole i byc może poza nią spędza sama.

Trudno też orzec jednoznacznie, czy Irina jest na słabszej pozycji. Z jednej strony jest nowa w klasie, ale też w kraju. Ma za sobą doświadczenia migracyjne / uchodźcze. Mierzy się z barierą językową. Mogłoby to wskazywać na jej niższy status, ale nie musi. Z drugiej strony wiadomo, że jest to osoba, która wcześniej radziła sobie całkiem dobrze, tworzyła, miała wystawy i nadal czuje się pewnie w tym obszarze. Klasa postrzega ją jako osobę silną, a nawet wywyższającą się nad innych.

Więcej o wykluczeniu jako wczesnym etapie przemocy rówieśniczej i mikronierównościach w karcie informacyjnej nr 1.

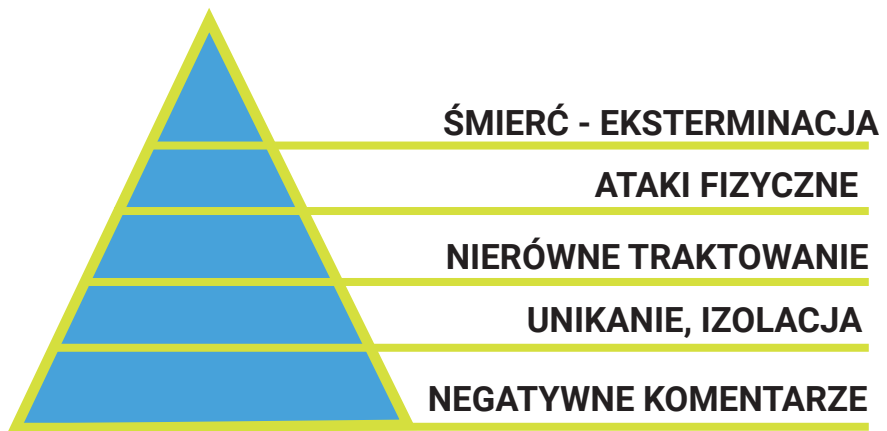
ROZWAŻAMY, PO CO PODEJMOWAĆ INTERWENCJE

POWÓD 1:

PRZEMOC NIE USTAJE SAMA

Wykluczenie jest jedną z form przemocy. Według klasyfikacji Gordona Allporta jest to wczesny etap niekonstruktywnych relacji. Piramida nienawiści tegoż autora pokazuje różne przejawy przemocy i wrogości ułożone według dwóch kryteriów: powszechności danego typu zachowania i krzywdy, jaką mogą wyrządzić. Pięciostopniowa skala ukazuje, w jaki sposób niechęć, wrogość, uprzedzenia mogą eskalować od drobnych subtelnym przejawów przez nierówne traktowanie po najdrastyczniejsze w skutkach oddziaływania (przemoc fizyczna i śmierć). Model Allporta pokazuje, jaki może być rozwój wypadków, gdy pierwsze, najbardziej społecznie rozpowszechnione symptomy – komentarze i unikanie/pomijanie/separacja – zostaną zignorowane. Przemoc nie zatrzymana na początkowych etapach będzie stawała się coraz częstsza i coraz drastyczniejsza. Brak reakcji prowadzi do eskalacji i może doprowadzić do aktów fizycznych, a nawet śmierci (zabójstwo lub samobójstwo osoby, która doświadczyła przejawów z niższych piętrow model).

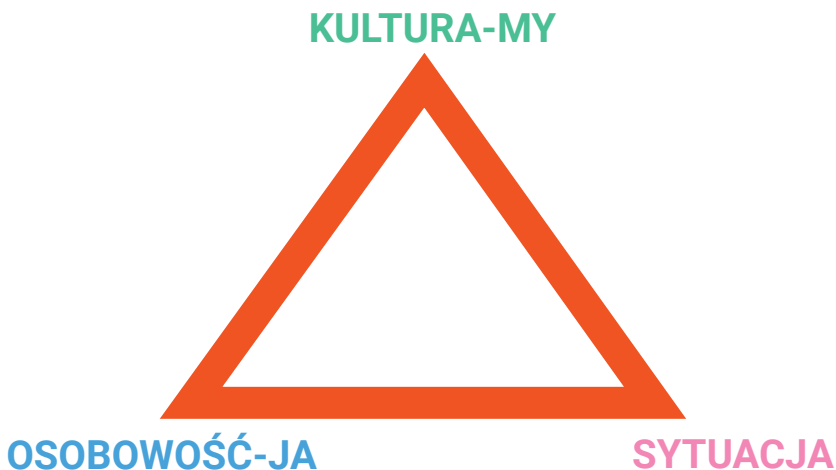
W opisanym historii klasa jest na drugim etapie piramidy. Można to uznać za fazę początkową, jeszcze mało groźną. Jednak już widać powtarzalność i przejawy eskalacji: od bardziej biernych po aktywne zachowania po obu stronach. Sytuacja ma - niestety - potencjał rozwojowy i to w niekonstruktywnym kierunku.

POWÓD 2:

SKOMPLIKOWANA NATURA KONTAKTÓW MIĘDZYKULTUROWYCH

W relacjach międzykulturowych obojętność czy niechęć może wynikać zarówno z czynników osobistych, sytuacyjnych, jak i kulturowych.

CO WPŁYWA NA ZACHOWANIE?

Osoby mniej doświadczone w relacjach międzykulturowych najchętniej sięgają po **wy tłumaczenia osobowościowe (podstawowy błąd atrybucji*)**. W odniesieniu do czynników osobowościowych w omawianej historii nasuwa się myśl, że Irina ze swoim wyrazistym stylem bycia nie ułatwia klasie przyjęcia jej. Ale również klasa – jako druga strona relacji - ma swoje „osobowościowe” uwarunkowania: jest dobrze zintegrowana, mimo otwartości w tym wypadku nie poszukuje nowych kontaktów, a pojawienie się dodatkowej osoby zaburza spójność i dotychczasowy komfort.

***Podstawowy błąd atrybucji** – powszechna skłonność do wyjaśniania zachowania ludzi czynnikami wewnętrznymi i stałymi (cechy charakteru, temperament, osobowość), przy niedocenianiu wpływów sytuacyjnych czy, jak w omawianej historii, kulturowych.

Rozpatrując czynniki sytuacyjne, warto wziąć pod uwagę dwa zjawiska: **proces akulturacji*** i **stres adaptacyjny**. Pierwszy termin odnosi się do dynamiki relacji na styku kultur, jaka zachodzi między jednostkami, jednostką i grupą lub grupami. Najbardziej prawdopodobnym scenariuszem rozwoju wydarzeń przy kontakcie międzykulturowym, który nie jest świadomie prowadzony, jest pojawienie się wykluczenia lub segregacji. Takie czynniki jak bariera językowa, brak kompetencji międzykulturowych, potencjalne stereotypy i uprzedzenia, nastroje społeczne mogą zdecydować o sukcesie lub fiasku integracji. **W zróżnicowanych społecznościach dość automatycznie i bardzo często dochodzi do tego, że osoby nowe pozostają poza społecznością szkolną.** Fizycznie są w szkole, stanowią element społeczności, ale realnie nie są częścią grupy rówieśników. To sedno wykluczenia. Jeśli osób nowych/ obcych/ innych jest więcej, mogą zbudować swoją odrębną społeczność (segregacja). Jest to sytuacja nawet intuicyjnie niepożądana.

***Akulturacja** to termin w naukach społecznych określający potencjalne formy interakcji pomiędzy ludźmi z różnorodnych kultur. Opisuje różne formy nabywania wzorców kulturowych i kierunek wpływu na siebie wzajemnie stron interakcji.

Innym składnikiem sytuacyjnym w kontekście grupy wielokulturowej jest zjawisko **stresu adaptacyjnego*** (zwanego potocznie szokiem kulturowym). Proces przebudowania grupy, odnalezienia się w nowej sytuacji jest szczególnie trudny dla osoby przyjezdnej, ale zmienia też sytuację grupy przyjmującej. Stres adaptacyjny rozpoczyna się często od tak zwanego **miesiąca miodowego**, wypełnionego **zainteresowaniem, zaciekawieniem, a nawet fascynacją**, który często po jakimś czasie (i wstępnych niepowodzeniach) przeradza się w wyniku **konfrontacji** z różnicami międzykulturowymi w poczucie **wstydu i niepewności** wywołane porażkami występującymi częściej w relacjach międzykulturowych niż wewnątrz-kulturowych. W kluczowej fazie procesu, zwanej **separacją czy szokiem właściwym**, pojawia się wiele trudnych emocji: od zmęczenia nowościami kulturowymi po **frustrację, niechęć, wrogość, a nawet agresję**. Na tym etapie pojawia się duża chęć odcięcia od nowego środowiska i / lub jego elementów oraz dystansowanie wobec ludzi¹.

***Stres adaptacyjny** zwany jest potocznie szokiem kulturowym.

To reakcja na codzienny intensywny kontakt z osobą/osobami z innej kultury, które przejawiają odmienne wzorce zachowań, reguły życia społecznego i wartości.

Przejawia się dynamicznie zmieniającymi się i często intensywnymi emocjami.

Elementy sytuacyjne jak najbardziej mogły mieć znaczenie w dynamice relacji między Iriną a klasą. Z jednej strony pojawiły się naturalne dla procesów integracyjnych na styku kultur wykluczenie/segregacja, z drugiej różne emocje i nastawienia mogły wynikać z przeżywania przez obie strony stresu adaptacyjnego.

Zachowania Iriny mogą wynikać zarówno z jej osobowości, jak i sytuacji, w jakiej się znalazła. **Być może dziewczyna ma trudny charakter.** Ma talent i tworzy, we wczesnym wieku jej działalność plastyczna została uznana. Jest dumna z tego, co osiągnęła, a może nawet ma tendencję do stawiania się ponad innymi. Być może lubi spędzać czas sama. To cechy, które nie pomagają jej w zjednywaniu sobie przyjaciół. Nie możemy jednak być pewni, czy to, co o niej wiemy, ale też co wie, a raczej co myśli o niej na tym etapie klasa i nauczycielka, to prawda. Bohaterowie i bohaterki historii jak i my nie znamy Iriny jeszcze zbyt dobrze.

¹ Więcej o zjawisku adaptacji do życia w nowej kulturze (szoku kulturowym) w: Agnieszka Chmielecka (red.), (2012), *Od migracji do integracji*. Vademecum, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka/ dostęp internetowy.

Potencjalnym wytłumaczeniem jej zachowania jest reakcja na wymuszoną i może niechcianą konieczność życia w nowym kraju. Irina być może przeżywa stres adaptacyjny, weszła w trzecią fazę tzw. separacyjną i nie chce mieć kontaktu z niczym, co reprezentuje nową kulturę. Tęskni za ojczyzną i nie chce wchodzić w nowe relacje. Klasa może mieć podobnie. Jest zmęczona koniecznością poznawania i adaptowania się do nowych okoliczności.

Jeśli chodzi o znaczenie wpływu czynników kulturowych na historię Iriny i klasy, do której dołączyła, to trzeba przyznać, że i one mogły mieć wpływ na to, jak potoczyła się relacja. Kultura ukraińska, kraju sąsiadującego i mającego wiele wspólnego z Polską, może się wydawać nie bardzo odmienna od polskiej. Badania Geerta Hofstede² pokazują jednak istnienie **wyraźnych różnic między Polską a Ukrainą** w podstawowych obszarach, które kreują relacje między ludźmi. Ukraińcy zwracają większą uwagę na **hierarchię i status**. Irina być może w Ukrainie miała wyższy status (choćby z racji wystaw swoich prac, rozpoznawalności w swojej społeczności). Zmienił się on wraz z przybyciem do Polski. Mogła doznawać trudności, a nawet odczuwać niechęć wobec nowego środowiska, które nie tylko nie uznawało i nie doceniało jej osiągnięć, ale zorganizowane było w **bardziej egalitarny sposób**, gdzie pokazywanie swojego statusu (właściwe i pożądane w kulturach hierarchicznych) nie jest dobrze postrzegane.

Ukraina jest krajem **bardziej kolektywnym** niż Polska. Zarówno silne więzi ze „swoimi”, jak lojalność wobec swojej grupy to ważne wymiary życia. Irina mogła postrzegać nowe relacje jako coś nie na miejscu – mogło to być nielojalne wobec jej przyjaciół, których miała w Ukrainie.

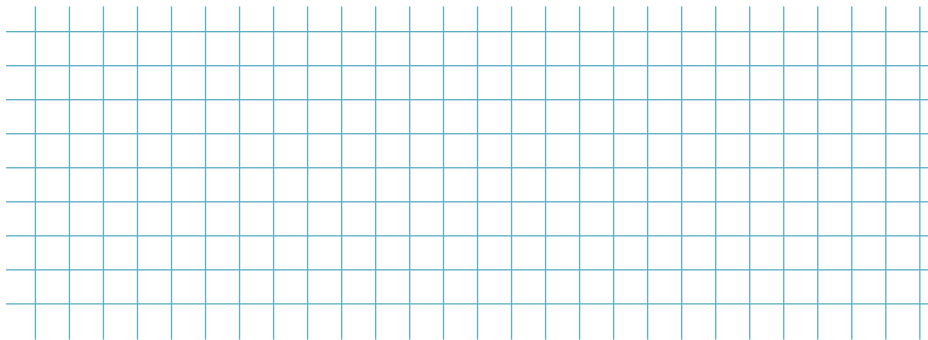
Kultura ukraińska różni się też od polskiej, według Hofsteda, pod względem tzw. **„radości życia”**. Ani Polska, ani Ukraina nie osiągają wysokich wyników w tym obszarze, ale Ukraina pozostaje znacznie niżej niż Polska. Dla Ukraińców **życie to poważna sprawa**, nie można sobie w nim folgować i pozwalać impulsom przejąć kontrolę nad sobą. Być może brak towarzyskości, nieumiejętność nawiązywania więzi, nie wynikała z jej natury, ale była poniekąd pochodną jej uchodźczej historii i/ lub przejawem poważnego traktowania życia, hierarchii i lojalności wobec grupy własnych przyjaciół (kolektywizm).

² Internetowe narzędzie porównujące kultury: Country Comparison Tool, www.hofstede-insights.com.

POSZUKUJEMY ROZWIĄZAŃ

JAKIE MIAŁABYŚ(-BYŚ) REKOMENDACJE DLA NAUCZYCIELKI?
JAK/ W JAKI SPOSÓB POWINNA SIĘ ZACHOWAĆ?
CO MA ZROBIĆ?

WYPISZ WSZYSTKIE SWOJE POMYSŁY.

Integracja zespołu klasowego składającego się z osób z różnych kultur wymaga wiedzy o procesach na styku kultur (podstawowy błąd atrybucji, akulturacja, stres adaptacyjny, różnice kulturowe, bariera językowa). Dobrze przemyślany, zaplanowany i przeprowadzony proces integracyjny może jednak i tak się nie udać, bo wpływ na niego mają też czynniki sytuacyjne i osobowościowe.

Jeśli mimo pierwotnych starań i przeprowadzonych działań nadal zauważalne są objawy wykluczenia, separacji, wrogości czy niechęci, szczególnie gdy uczniowie i uczennice pozostają ze sobą już od dłuższego czasu w relacji, to warto działać interwencyjnie.

Edukacja na temat różnic kulturowych, dorywcze działania integracyjne czy pogadanki mogą okazać się nieskuteczne. Możemy mieć czasem za mało informacji, a gdy skomplikowana dynamika relacji międzykulturowych wymyka się szablonom, pozostajemy z większą liczbą pytań niż odpowiedzi.

Póki przemoc pozostaje na wczesnym etapie rozwoju, czyli na poziomie wykluczenia, bardzo skuteczną metodą może okazać się Koło przyjaciół.

CZĘŚĆ II.

**Koło przyjaciół – metoda na
wczesne etapy wykluczenia**

Koło przyjaciół (ang. *circle of friends*), znane także jako koło/ krąg wsparcia, jest skutecznym narzędziem integracji i włączania, które zostało opracowane ponad 30 lat temu w Stanach Zjednoczonych przez Jacka Pearpointa, Marshę Forest i Judith Snow³. Pierwotnie służyło wsparciu dzieci z niepełnosprawnościami, szczególnie w spektrum autyzmu, które miały wyzwania interpersonalne i nie potrafiły nawiązywać efektywnych więzi społecznych i/ lub były ignorowane, pomijane lub wykluczane przez rówieśników ze społeczności szkolnej. Obecnie jest to nadal bardzo popularna metoda w krajach anglosaskich, rozszerzana na pracę z różnymi dziećmi i młodzieżą, w tym uczniami i uczennicami z doświadczeniem migracji czy uchodźstwa.

Metoda ta polega na pracy z konkretnym dzieckiem doświadczającym izolacji i odrzucenia społecznego (osoba fokusowa/ ang. *focus child*) i grupą 6-7 osób dobrowolnie zgłaszających się do klasowej grupy wsparcia.

Tę interwencję wykorzystuje się, gdy (a) konkretne dziecko ma trudności z nawiązaniem kontaktu z rówieśnikami i/ lub (b) klasa niechętnie wchodzi z nim w relacje, co powoduje, że konkretna osoba nie uczestniczy w życiu społecznym klasy.

Powody „odstawania” od klasy po stronie osoby fokusowej mogą być bardzo różne: cechy osobowościowe, sytuacja psycho-społeczna, zaburzenia, aspołeczne i utrudniające budowę relacji zachowania samej osoby doświadczającej wykluczenia (zachowania agresywne, kłopoty relacyjne, społeczne i inne), ale też brak znajomości wspólnego języka i przeżywany szok kulturowy z charakterystyczną dla tego procesu fazą separacji/ izolacji.

Wykluczenie może też być wynikiem tego, jakie postawy i zachowania reprezentuje społeczność klasowa. Może ona izolować lub nie dostrzegać kogoś ze względu na odbieranie danej osoby niechętnie czy nawet wrogo, gdy wartościuje jakieś cechy tożsamości dziecka przez pryzmat stereotypów, uprzedzeń i społecznej niechęci.

Koła przyjaciół można też użyć, gdy dziecko zostało odrzucone przez klasę mimo wcześniejszych dobrych kontaktów (forma przemocy rówieśniczej).

³ Forest Marsha, Pearpoint Jack, Judith Snow, Common Sense Tools: MAPS and CIRCLES for Inclusive Education, 1992, dostęp przez: www.inclusion.com.

CELE TU I TERAZ:

CELE DŁUGOFALOWE:

DEFINIUJEMY GŁÓWNE ZAŁOŻENIA

Opiera się na uznaniu, że rówieśnicy i rówieśniczki odgrywają szczególną rolę w interwencji.

Rozwija umiejętności społeczne osób należących do koła przyjaciół.

Sieć rówieśnicza pomaga odrzuconemu dziecku i poprawia jego/jej umiejętności społeczne.

Promieniuje na pozostałe osoby w klasie czy nawet szkole z racji szczególnego potencjału wpływu, jaki mają na siebie osoby rówieśnicze.

Zgodę na udział w interwencji muszą wyrazić wszystkie zainteresowane strony: dyrekcja, osoba prowadząca, rodzice i przede wszystkim **DZIECKO FOKUSOWE** oraz **CZŁONKOWIE** i **CZŁONKINIE KOŁA**.

Rozpoczyna się spotkaniem w dużej grupie/ całej klasie bez obecności dziecka fokusowego- jest to wyjątkowo ważny moment.

Jest prowadzona systematycznie/regularnie przez kilka tygodni już przy udziale wolontariuszy/ wolontariuszek i konkretnej osoby poszkodowanej.

ZASTANAWIAMY SIĘ, JAK TO DZIAŁA

Interwencja tego typu wykorzystuje potencjał uczniów i uczennic. Angażuje ona osoby gotowe działać na rzecz włączenia, samodzielnie zgłaszające się do koła przyjaciół. Z dużym prawdopodobieństwem można liczyć więc, że będą to osoby, którym zależy, mają podstawowe umiejętności, empatię i wrażliwość, na których można budować system wsparcia.

Kierunkiem, w który podąża interwencja, jest **budowanie akceptacji i umiejętności włączania osoby wykluczonej** w danym momencie. Wyniki różnych badań⁴, prowadzonych na wiele sposobów w ostatnich latach, nie są do końca jednoznaczne, ale większość z nich pokazuje, że **wykluczana osoba zdobywa więcej znajomych**. Efektem przeprowadzenia koła przyjaciół jest także to, że wybrane osoby z zespołu klasowego **uczą się wspierać określonego kolegę czy koleżankę**, tym samym rozwijając w sobie **twórcze podejście do pokonywania trudności**, sprawczość oraz empatię przydatną w długofalowym budowaniu różnego typu relacji z ludźmi. Młodzi ludzie potrafią też adekwatnie zwrócić uwagę lub zachęcić do działania swoich rówieśników. Zyskać mogą zatem wszystkie strony, zarówno osoba wykluczana, jak i osoby z koła wsparcia oraz pozostali koledzy i koleżanki z klasy.

Stosowanie tej metody **może dobrze wpłynąć także na całą szkołę**. Poprzez zachęcanie kadry oraz uczniów/uczennic do **rozwój umiejętności społecznych i emocjonalnych** (słuchanie, identyfikowanie i wyrażanie uczuć, analiza zachowań i rozwiązywanie problemów), **polepsza się komunikacja**, pojawia się przestrzeń do **wyrażania emocji**, dzieci i dorośli mogą poczuć się **bezpieczniej**.

Metoda ta **odciąża kadrę**. Młodzi ludzie po zintensyfikowanym ćwiczeniu umiejętności społecznych stają się bardziej samodzielni i **bardziej sprawczy**, potrzebują **mniejszego zaangażowania i oddziaływania nauczyciela(-ki)** po przeprowadzeniu interwencji.

⁴ Analiza poszczególnych badań w projekcie porównawczym u: Alves Silvia, Avramidis Elias, Hassani Sepideh, Schwab Susanne, (2022), The Circle of Friends intervention: a research synthesis, European Journal of Special Needs Education, 37:4, 535-55/ dostęp internetowy.

OMAWIAMY PRZEBIEG INTERWENCJI.

1. Przeprowadź rozmowy indywidualne z zaangażowanymi stronami, ze szczególnym uwzględnieniem osoby fokusowej i uzyskaj ich zgodę na działanie.

W rozmowie wspierającej ucznia lub uczennicę nakreśl wyzwanie, z jakim może się on mierzyć (wykluczenie, izolacja) i zaproponuj wsparcie w postaci koła przyjaciół. Przedstaw formułę koła przyjaciół w sposób zrozumiały i wspierający (wykorzystaj treści z karty informacyjnej V). Wyjaśnij, że pierwsze spotkanie odbędzie się bez udziału danej osoby (choć są też prowadzone warianty oddziaływania z tą osobą od samego początku, pierwotne założenia kładą nacisk jednak, by pierwsze spotkanie odbyło się bez osoby fokusowej). Zapytaj o zgodę na rozpoczęcie interwencji.

2. Zorganizuj spotkanie całej klasy i wybierz wolontariuszki i wolontariuszy koła przyjaciół.

Prowadź spotkanie dla całej klasy, bez udziału ucznia focusowego, według podanej struktury, z użyciem konkretnych ćwiczeń (inspiracje w karcie III i IV).

Trwa ono 30-45 minut. Jego cele to: (a) eksploracja tematu relacji, (b) próba zrozumienia sytuacji osoby focusowej, która nie ma przyjaciół i bliskich w szkole i mierzy się z wyzwaniem, (c) zidentyfikowanie zasobów i trudnych zachowań czy cech osoby focusowej.

Pamiętaj, by do koła przyjaciół **nie wybierać osoby, która przejawia wrogię**, przemocowe zachowania i / lub inicjuje, namawia innych do stosowania przemocy. Jeśli w relacjach obecna jest przemoc - negatywne zachowania wychodzą poza wykluczenie - lepiej zastosować inne interwencje.

3. Przeprowadź pierwsze spotkanie osoby focusowej z kołem przyjaciół.

Podczas tego spotkania wprowadź reguły komunikacyjne i organizacyjne. Jego celem jest próba nawiązania relacji. Trwa około 30 minut. Omawiana jest rola i współodpowiedzialność wszystkich osób (przyjaciół, jak i osoby focusowej). Podczas tego spotkania mogą zostać przydzielone role, takie jak osoba prowadząca spotkanie, osoba spisująca wnioski itp. (powinny rotować ze spotkania na spotkanie).

4. Prowadź regularne spotkania koła przyjaciół wraz z osobą focusową.

Spotkania prowadź regularnie, np. raz w tygodniu, na wybranej przerwie (dłuższej/ obiadowej). Trwają około 15-20 minut. Celem tego działania jest: (a) budowanie relacji oraz (b) podsumowanie minionego tygodnia. Możesz wykorzystywać różne scenariusze lub trzymać się konkretnego schematu (np. tworzyć tabelę: udało się/ do poprawy). Zorganizuj 4-6 spotkań do czasu, gdy zobaczysz, że relacje w klasie się poprawiły i zmieniła się sytuacja osoby focusowej.

WYMIENIAMY KLUCZOWE ZADANIA OSOBY PROWADZĄCEJ INTERWENCJĘ

Podczas spotkań uczysz i robisz przestrzeń, by:

- udzielać sobie informacji zwrotnych na temat zachowań sprzyjających i utrudniających bycie razem na co dzień,
- analizować trudności, jakie się pojawiły w danym tygodniu,
- szukać wspólnie rozwiązań,
- sprawdzać, czy udało się wdrożyć pomysły z poprzedniej sesji.

ROLĄ OSOBY DOROSŁEJ, PRZYNAJMNIEJ NA POCZĄTKU, JEST TWORZENIE SPRZYJAJĄCEJ ATMOSFERY, PILNOWANIE ZASAD KOMUNIKACYJNYCH, WSPIERANIE UCZNIÓW I UCZENNIC, UDROŻNIANIE KOMUNIKACJI, ZAPROPONOWANIE CZASAMI PRZEĆWICZENIA JAKIEJS UMIEJĘTNOŚCI.

ZASTANAWIAMY SIĘ, CO MOŻE PÓJŚĆ NIE TAK?

W trakcie realizacji działania może pojawić się kilka wyzwań:

 Motywacja osób biorących udział w interwencji po jakimś czasie wypala się.

Pomocne może być nazywanie nawet małych sukcesów i docenianie się wzajemne.

 Osoba prowadząca jest zbyt mocno obecna, dominująca, narzucająca.

Idea kręgów rówieśniczych polega na tym, by to młodzi ludzie przejęli inicjatywę przy minimalnym zaangażowaniu osoby dorosłej. Jej zadaniem jest budowanie ramy (zasady, propozycja struktury spotkań, przećwiczenie potrzebnej umiejętności) przy jednoczesnym pozostawianiu na obrzeżach działania.

 Koło postawiło sobie zbyt ambitne cele (w danym czasie, nieadekwatne do swoich możliwości i obszaru wpływu).

Osoba prowadząca zachęca do stawiania sobie małych, drobnych celów i pomaga dostrzegać wszelkie sukcesy. Powinna zaprosić młodych ludzi do redefiniowania celów, gdy są one trudne do osiągnięcia. Zdarza się, że musi pomóc w ich realizacji, np. gdy potrzebna jest współpraca i ustalenia z innymi nauczycielami (np. jedna z grup zaproponowała, by nauczyciele przedmiotowi wręczali odznaki za przyjacielskie zachowania na lekcjach – ustalenie tej strategii z nauczycielami wymagało większego zaangażowania osoby prowadzącej niż inne pomysły).

 Osoba fokusowa zaczyna przejawiać „egocentryczne” zachowania.

Każdy z członków/członkiń koła powinien być tak samo traktowany: uznany i wzmacniany w swoich działaniach lub kierowany do poprawy danego zachowania. Istotne jest utrzymywanie, podkreślanie, pokazywanie, że wszyscy w grupie mają równy status.

 Osoba fokusowa lub inny członek/członkini koła nie potrafi zmienić swoich zachowań utrudniających współpracę.

Choć nie jest to mocno rekomendowane, zdarza się, że trzeba zorganizować oddzielne indywidualne spotkanie z konkretną osobą, by wesprzeć ją, przećwiczyć, omówić taki aspekt zachowania, który jest trudny do zmiany, a nieakceptowany w grupie.

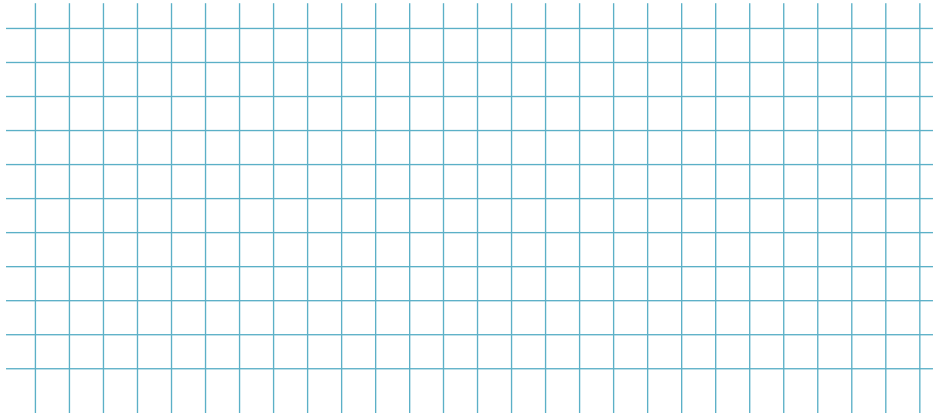
WIĘKSZOŚĆ DZIECI I MŁODYCH LUDZI MAJĄCYCH DOŚWIADCZENIE KOŁA PRZYJACIÓŁ WSPOMINA JE BARDZO POZYTYWNIIE. RODZICE TAKŻE ODNOTOWUJĄ ZMIANY ZACHOWANIA SWOICH DZIECI. TRWAŁYM EFEKTEM ZAZWYCZAJ JEST UMOCNIENIE WIĘZI I WIĘKSZA GOTOWOŚĆ W PRZYSZŁOŚCI DO NIESIENIA POMOCY INNYM.

CZĘSTO OSOBAMI PROAKTYWNYMI W SZKOLE, WSPIERAJĄCYMI WŁĄCZANIE JUŻ PO INTERWENCJI, STAJĄ SIĘ NIE TYLKO CZŁONKOWIE KOŁA PRZYJAŹNI, ALE TEŻ OSOBA FOKUSOWA. TO ONA, PO POZYTYWNYM PRZEJŚCIU PROCESU, STAJE SIĘ „AMBASADOREM” LUB „AMBASADORKĄ” WŁĄCZANIA.

ROZWAŻAMY KOŁO PRZYJACIÓŁ W KONTEKŚCIE MIĘDZYKULTUROWYM

JAK TA METODA, TWOIM ZDANIEM, SPRAWDZI SIĘ W MIĘDZYKULTUROWYCH OKOLICZNOŚCIACH?

JAKIE MOGĄ BYĆ JEJ ZALETY, A JAKIE WADY?

KOŁO PRZYJACIÓŁ A KONTEKST MIĘDZYKULTUROWY

Jest to metoda wypracowana i spopularyzowana w konkretnych miejscach na świecie. MWS opracowano w Stanach Zjednoczonych, rozpowszechniła się w krajach anglosaskich. Są to kraje bardziej nakierowane na indywidualizm, egalitaryzm, postawy demokratyczne i propartner-skie. Wiedza o tym, jak sprawdza się w krajach bardziej kolektywnych, hierarchicznych, autorytarnych, nie jest udokumentowana.

Tym niemniej wydaje się ona być dobrze adaptowalnym sposobem reagowania na trudne sytuacje między osobami z różnych kręgów kulturowych, w okolicznościach, gdzie pojawiają się osoby z odmiennymi uwarunkowaniami kulturowymi, w sytuacji sporego zróżnicowania.

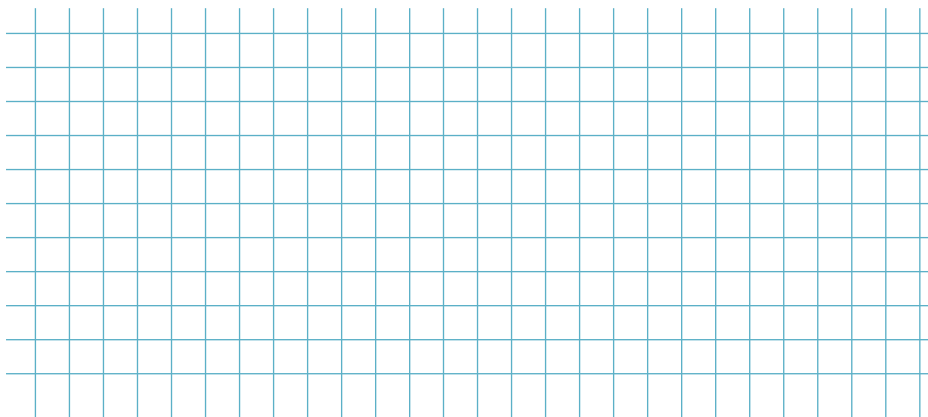
METODA TA MOŻE SIĘ SPRAWDZIĆ W KONFLIKTACH POMIĘDZY OSOBAMI Z RÓŻNYCH KULTUR Z KILKU POWODÓW:

- Opiera się na osobach, które samodzielnie zgłaszają się do interakcji z osobą z innej kultury. Można się więc spodziewać, że będą to osoby bardziej elastyczne, otwarte, chętne do wchodzenia w kontakt, o niższym poziomie uprzedzeń, ksenofobii.
- Opiera się w dużej mierze na relacji budowanej podczas interwencji (adekwatny schemat dla kultur relacyjnych), ale polega też na rozwiązywaniu konkretnych problemów (co może odpowiadać osobom z kultur zadaniowych).
- Osoba prowadząca nie odgrywa dominującej roli (co może sprzyjać osobom z kultur egalitarnych), ale jednak prowadzi spotkania i ma konkretne zadania do wykonania (co buduje bezpieczeństwo osobom z kultur hierarchicznych).
- Opiera się o spotkania grupowe w mniejszym gronie (co może pasować osobom z kultur kolektywnych), ale osoby powinny mieć przydzielone konkretne role i zadania, wkład każdej z osób powinien być dostrzegany i doceniany indywidualnie (warunek sprzyjający angażowaniu się osób z kultur indywidualistycznych).
- Chociaż spotkania opierają się na rozmowach oraz analizie problemów i szukaniu rozwiązań i wymagają zatem kompetencji językowych, to kameralny i nieformalny charakter spotkań może niwelować wstyd, niepewność, strach wynikające z bariery językowej. Bezpośrednie, rówieśnicze relacje nawiązujące się w trakcie spotkań (bardziej towarzyskich niż edukacyjnych/skolnych) sprzyjają ćwiczeniu się w przełamywaniu obaw przed mówieniem w obcym czy w różnych językach.
- Otwartość na pomysły każdej osoby biorącej udział w oddziaływaniu przestrzega przed narzuceniem własnych, kulturowo specyficznych, etnocentrycznych rozwiązań i stwarza możliwość do działania w sposób właściwy dla każdej z osób.

OMAWIAMY WSPÓŁPRACĘ Z RODZICAMI

Na zakończenie zapraszamy do powrócenia jeszcze raz do sprawy Iriny.

JAK MYŚLISZ, PO OBSERWACJI SYTUACJI W KLASIE, ZAPOZNANIU SIĘ Z ZAŁOŻENIAMI I PRZEBIEGIEM INTERWENCJI I ZAKŁADAJĄC, ŻE UZNASZ, ŻE WARTO ZASTOSOWAĆ TĘ METODĘ W OPISANEJ SYTUACJI, CO WARTO PRZEKAZAĆ MAMIE/ RODZICOM IRINY? JAK BYŚ PRZEPROWADZIŁ/ PRZEPROWADZIŁA ROZMOWĘ? SPISZ SWÓJ POMYSŁ.

Procedura interwencyjna w postaci koła przyjaciół musi być znana rodzicom i przez nich rozumiana, gdyż warunkiem jej przeprowadzania jest zgoda rodziców lub opiekunów. Dobrym momentem na zapoznanie z nią powinien być początek roku czy semestru. Warto ją pokazywać jako element szerszego systemu działania szkoły w kwestiach bezpieczeństwa.

Ale prawda jest taka, że nigdy nie jest za późno. Nawet jeśli rodzice nie znają podejścia i procedur szkolnych w kwestiach reagowania, można ją zaprezentować podczas indywidualnego spotkania.

Rozmowa z rodzicem lub rodzicami powinna odbyć się niezwłocznie po tym, jak przeprowadzona będzie obserwacja i zanim podejmie się interwencję, szczególnie jeśli nie omówiło się z rodzicami systemu reagowania wcześniej, przed sytuacją. Najważniejszym celem spotkania jest uzyskanie zgody rodzica na zainicjowanie koła przyjaciół.

Niektórzy praktycy i praktyczki tej metody, pracujący z dziećmi z niepełnosprawnościami, **włączają rodziców do spotkań**. Osoby dorosłe mogą pomóc zrozumieć okoliczności, których nie zna także sam nauczyciel. Zaproszenie na spotkanie rodziców, szczególnie takich, którzy mało jak dotąd włączali się w życie szkoły z powodów takich jak bariera językowa, różnice kulturowe, zagrożenie kryzysem, może mieć dobry wpływ poprzez możliwość poznania szerszego kontekstu sytuacji dziecka, ale też oddziaływać integracyjnie i ochronnie na rodzica.

Do spotkania warto się przygotować: przemyśleć, co się chce powiedzieć, zrobić notatki.

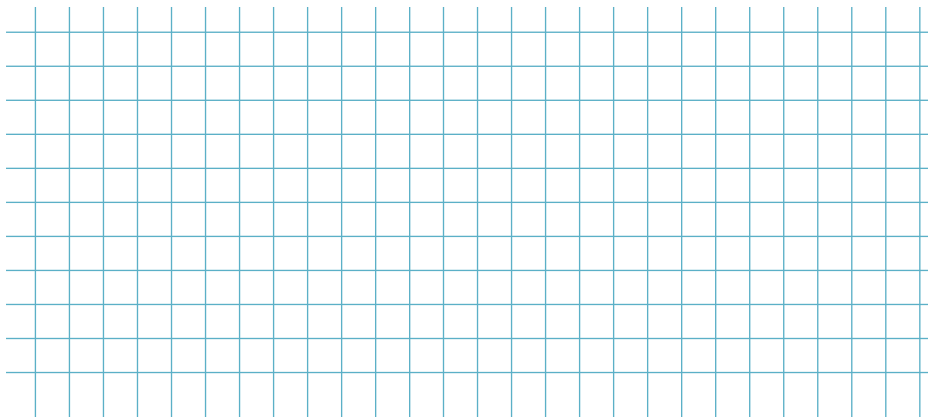
Pamiętaj, by minimalizować wpływ bariery językowej podczas spotkania poprzez wprowadzanie informacji na różne sposoby:

- mów prostym językiem,
- przygotuj krótką notatkę na temat metody (jeśli możesz, przetłumacz na konkretny język lub razem z rodzicem prześledź tłumaczenie zaproponowane przez aplikację translatorską),
- możesz pokazać schemat procedury (rysunek, symbole),
- jeśli macie w szkole wiele osób o innym niż polskie pochodzeniu i wiecie, że będziecie korzystać z koła przyjaciół (lub z niego korzystacie) – stwórzcie krótkie video, które pokaże, o co chodzi w interwencji (dostępne są też w Internecie płatne materiały video na temat metody w języku angielskim, pokazujące przebieg, zasady, zapis spotkań⁵).

⁵Różnorodne materiały, w tym filmy video do kupienia na: www.inclusive-solutions.com/circles/circle-of-friends.

PLANUJEMY INTERWENCJĘ DLA PRZYPADKU IRINY

SPISZ SWOJE SPOSTRZEŻENIA I POMYSŁY ODNOŚNIE SYTUACJI W KLASIE IRINY.

PODSUMUJ INFORMACJE O SYTUACJI W KLASIE I KOLE PRZYJACIÓŁ, ODPOWIADAJĄC NA KILKA PYTAŃ:

- Skąd nauczycielka dowiedziała się o sytuacji?
- Jak podeszła do diagnozy problemu?
- Dlaczego koło przyjaciół może być adekwatną interwencją?
- Co może pójść nie tak?
- Kogo powinna zaangażować w interwencję prowadzoną metodą koła przyjaciół?
- Jaka jest jej rola w całym procesie? Co powinna robić, a czego nie?
- Z kim i w jakiej kolejności powinna rozmawiać?
- Jak powinna się przygotować do spotkań na poszczególnych etapach?
- Po czym pozna, że sytuacja się poprawiła i jak będzie monitorowała przebieg zdarzeń?
- Jak powinna przebiegać jej współpraca z rodzicami?

REKOMENDUJEMY ANTYPRZEMOCOWE BHP W SZKOLE

Po przeprowadzonej interwencji **warto podtrzymywać dobre relacje w klasie na co dzień**. W ramach codziennych spotkań z uczniami i uczenicami, na lekcjach przedmiotowych czy wychowawczych, pracujemy nad integracją i budowaniem wspólnoty w wielokulturowej klasie.

W latach 2022-2023 powstało wiele programów wspierających kadry szkolne w tworzeniu antyprzemocowego klimatu w szkole międzykulturowej. **Warto sięgnąć do materiałów** o tej tematyce przygotowanych przez np. Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku czy Fundację Szkoła z Klasą.

Z poziomu zarządzania szkołą istotne jest, by **na bieżąco dbać o upowszechnienie, odświeżenie i/ lub wypracowanie odpowiedniego wsparcia kadr pracujących z trudnymi** sytuacjami w szkole. Jeśli w szkole nie ma klarownych wytycznych do działania w sytuacji przemocy rówieśniczej, postarajcie się o wypracowanie swojego szkolnego systemu prewencyjno- interwencyjnego.

Koło przyjaciół świetnie nadaje się do zastosowania jako pierwsza propozycja rozwiązania problemu wykluczenia. Powinna jednak stanowić część przemyślanego i spójnego systemu reagowania, który zawiera hierarchię różnych działań podejmowanych w sytuacjach kryzysu relacji w danej szkole. System ten powinien być wypracowany przez grono pedagogiczne we współpracy z rodzicami i uczniami oraz znany wszystkim.

Procedurę działania w obliczu nękania można znaleźć na przykład na stronie internetowej Szkoły Podstawowej nr 204 w Warszawie, w zakładce bezpieczeństwo, jako:

SYSTEM REAGOWANIA I INTERWENCJI W SYTUACJACH AGRESJI I PRZEMOCY RÓWIEŚNICZEJ W SZKOLE PODSTAWOWEJ NR 204

Warto, by szkoła nie tylko informowała całą społeczność o procedurach i sposobach działania w obliczu przemocy, ale też prowadziła z uczniami, jak i rodzicami edukację na temat agresji i przemocy rówieśniczej przy różnych okazjach.

Warto pamiętać, że łatwiej będzie działać tym osobom, które mają większą wiedzę i pewność tego, co robić w trudnych sytuacjach. Kadra poza korzystaniem z własnej intuicji i zawodowego doświadczenia może być odpowiednio przeszkolona z przeciwdziałania i reagowania na przemoc szkolną. Dobrym pomysłem jest zorganizowanie szkolenia z konkretnego typu oddziaływania, np. koła przyjaciół czy metody wspólnej sprawy. Przygotowanie się do działania powinno polegać na poznaniu sekwencji działania i przećwiczeniu sposobu przeprowadzania spotkań grupowych z całą klasą i podgrupą wolontariuszy i wolontariuszek. Kluczowe narzędzia, jakimi są (a) scenariusz spotkań i (b) biegłość komunikacyjna, zadziałają najlepiej, jeśli zostaną przećwiczone w scenkach, omówione, monitorowane w bezpiecznych ćwiczeniowych warunkach.

Ponieważ praca z przemocą opiera się nie tylko na podjęciu działań i użyciu szerokiego spektrum kompetencji, ale angażuje również emocjonalnie, może być szczególnie obciążająca psychicznie. Dlatego istotny jest udział w superwizjach: koleżeńskich i z osobami do tego przygotowanymi, indywidualnie i grupowo, we własnej placówce/ swoim zespole i poza nim (np. w ośrodkach doskonalenia nauczycieli czy grupach tworzonych w ramach programów prowadzonych przez organizacje pozarządowe). Po każdej tego typu dodatkowej pracy, jaką prowadzi się dość często w szkole, trzeba pamiętać o zamknięciu cyklu reakcji stresowej oraz regeneracji i odpoczynku⁶.

⁶ Więcej na ten temat w publikacji: Cieślukowska Dominika, (2023), Wypalenie zawodowe. Poradnik dla kadry szkolnej pracującej w wielokulturowym środowisku, Gdańsk: OMGGS.

CZĘŚĆ III.

Spis lektur do dalszego rozwoju

Agresja i przemoc szkolna. Raport o stanie badań,

Komendant-Brodowska A., Instytut Badań Edukacyjnych Warszawa 2014.

Bullying Interventions in schools: Six major approaches, Rigby K., ACER, Camberwell 2010.

Circle of Friends Impact Video, dostęp przez: www.inclusive-solutions.com/circles/circle-of-friends.

Common Sense Tools: MAPS and CIRCLES for Inclusive Education, Forest M., Pearpoint J., 1992/dostęp internetowy.

Country Comparison Tool, www.hofstede-insights.com.

Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu, Hofstede G., Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne Warszawa 2007.

Materiały programu Razem w klasie, Fundacja Szkoła z Klasą, Warszawa 2023, www.szkolazklasa.org.pl.

Od migracji do integracji. Vademecum, Chmielecka A. (red.), Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2012/ dostęp internetowy.

Pomorska szkoła włączająca uczniów z doświadczeniem migracji – rekomendacje ekspertów, Kilanowska-Męczykowska S. (red.), Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Gdańsk 2023.

System reagowania i interwencji w sytuacjach agresji i przemocy rówieśniczej w szkole podstawowej nr 204, Praca zbiorowa, strona internetowa www.bajkowa.edu.pl, zakładka bezpieczeństwo/ dostęp internetowy.

The Circle of Friends intervention: a research synthesis, Hassani S., Alves S., Avramidis E., Schwab S., European Journal of Special Needs Education 2022, 37:4, str. 535-553.

Wypalenie zawodowe. Poradnik dla kadry szkolnej pracującej w wielokulturowym środowisku, Cieślukowska D., OMGGG Gdańsk 2023 / dostęp internetowy.

Korekta językowa: Justyna Radomińska
Opracowanie graficzne i skład: Emilia Walędzik

Numer projektu: AMIF-2018-AG-INTE 863703

Publikacja współfinansowana z Programu
Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji